

guna d'aquestes mencions no significa res, i tampoc podem donar gaire valor al fet que no hi aparegui la -RR- que suposem etimològica; car en fi de mot la reducció de -RR' a -r té gran i molt antiga extensió en els nostres Pirineus, cf. el cerdà *Er*, conflentí *Nyer*, i els arts. *torre*, *ferro* del DECAT.

En les parts següents estudiarem els NLL *Tor* de significat no fluvial, que sens dubte tenen una altra etimologia. En el cas següents quedem en dilema entre les dues etimologies: 2) *Coma-de-tò*, te. Balastui, agre. de Peramea, prop de la serra que parteix entre el Flamicell i la N. Pallaresa, prop i a l'O. de Gerri; oït «és baixant per *komadetó*» (xxi, 139). Essent nom d'una vall no és inversemblant que tingui també la mateixa etimologia fluvial, car probablement hi ha hagut l'emudiment de la *r* final; i la ò oberta es podria explicar per l'obriment de les *oo* en síl·laba inicial (pall. *fló* FLÖRE). D'altra banda aquesta coma baixa d'una gran serra: seria, doncs, com el mot següent, oronímic; potser això, més d'acord amb el timbre obert. En tot cas no vindrà del nom de l'animal brau.

3) TOR, poble petit, amb municipi i parròquia, a l'extrem Nord del Pallars Sobirà, afrontant amb Andorra i l'Urgellet. La posició i naturalesa del poble li dóna gran individualitat geogràfica, car per arribar-hi des del Pallars, després de pujar per una vall pendent i deserta fins a *Norís*, cal encara remuntar algunes hores l'escarpada gorja.

PRON. POP.: *tór*, en l'enq. que hi vaig fer el 1932 (base i punt de partida de tots els meus estudis pallaresos: BDC xxiii, *EntreDL* II, 331, 33, 29-67). Id. a Esterri d'À. (Casac. 1920); a Tor, Farrera, Àreu (v, 3; Ll. 22, 78, 36); a gent llunyana, *tórt* (Alcoletge; Ll. 29, 208). Gentilici: *toredans*, a Tor mateix i pobles d'entorn (Ll. v, 3).²

MENCIONS ANT. 1110: *Tbor* (MiretS., *Castellbò*, 365); 1162: *Tor* (Valls Tab., *Priv. Andorra*, 391); 1186: *Tor* (MiretS., o. c., 144); 1279: *Tbor* (Valls T., o. c., p. 419).

Unànimes aquestes mencions, són ja una prova que el nom ve d'una base en -R' simple, no pas -RR'; ho confirma, encara més certament, el gentilici *toredà*, que és antic i ha estat vastament conegut, per la des-tacada individualitat que conferia als *toredans* llur isolament geogràfic. Ja consta en l'a. 1518 al *Spill* de Castellbò; com sobrenom d'un home de Civís (fº 88r), i portats lluny per llur saber pastoril, devien establir-se i deixar béns fins al capdavant del Conflent: un Pere *Toredà* l'any 1447, va deixar memòria a *Illa de Tet*, fent-hi construir una notable creu de terme (J. Seb. Pons, *Le Passé d'Ille*, p. 14).

Pel cap baix, doncs, és segur que el nom no ve de la variant dialectal de *torre*.³

Si més no, per exclusió, es veu segur que és NL pre-romà (com tots els veïns, *Norís*, *Àreu*, *Aós*, *Civís*, *Alins*, *Araós*, *Sort* etc.). Però també sembla segur que no ve d'ATURRIS o cosa anàloga (com *l*), puix que és nom d'un poble i no de riu, ni ho ha estat mai, i per-

què l'anàlisi fonètica ens ha conduït a admetre que ve d'una base amb -R simple.

Com que els noms següents designen tots un lloc dalt d'un puig o turó, o bé en país aturonat, i no diguem si ho és la vall de Tor —entremig del gran Pic de Salòria, 2500 alt., i la cadena de tossals que culmina en el Comapedrosa (prop de 3000 alt.)—; endevinem que en tots ells es tracta d'un nom de tal significat, molt estès per les nostres comarques del Nord, des de temps pre-romans.

4) *Cap d'Entor*, pic damunt *Tarter*, cap al centre d'Andorra, format amb l'aglutinació de *En-* a la manera andorrana, com *Enclar*, *Envalira*, *Engorgs*, *Encam* (veg. E.T.C. II, 8,9).

5) La Roca de *Tor*, te. Estamariu (a. 1518) (*Spill de Castellbò*, 88r).

6) Roca de *Torago*, vora la Ribagorçana, damunt sant Orenç (xix, 96), nom paral·lel al (5), però amb una notable terminació, sens dubte antiga (noms pre-catalans, E.T.C. I, 122): TOR-ACO?, -ORIANO?, TAURIANO? Cf. *Turiago*, població del Friül, per a la qual veg. Flechia (*NLL d'It. Sup.*, 56), que insinua origen cèltic (si bé partint de TAURILIUS). Cf. el que n'he dit a l'art. *Tàrbena*.

7) *Castell de Tor*, a. 1094, doc. relatiu a Ugern (Segre Mitjà), arx. Sols.

8) *Camp de Tór*, damunt Isòvol (E.T.C. I, 123).

9) No sé si podríem afegir-hi encara l'aranès *Toran*, que no és sols nom d'un riu sinó també del llogaret de *St. Joan de T.*, al peu d'un gran salt espatat dins la vall, però més aviat veg. el que en direm al següent article *Torà*.

10) TOR, poble de l'Empordà, agre. al mun. de La Tallada, a mig camí, prop del camí del Ter (Verges), al Golf de Roses.

PRON.: *tór*, a Torroella de Montgrí (Casac. 1920); id. allí i a Verges, 1931 (Ll. 29, 200), però *tór* a Bellcaire i a Viladamat, 1958 (xxii, 161.2, 148.30).

MENCIONS ANT. 1290: *el vilar de Tor*, parròquia de Marenyà (*BABL* IV, 514); 1316: «in loco de *Thoro*» es redimeix el seu bovatge, junt amb el de *Marengano* al Comte d'Empúries (*Esp. Sagr.* XLIV, 309); 1317 (*BABL* IV, 472); 1362: «locu vocatus de *Tor*, par. de Maranyano» (*Llibre Verd*, Alsius, *Nom.*, 164).

Tampoc aquí no hi ha indicatiu de nom fluvial, i és ben improbable que contingui la variant arcaica de *torre*, en aquesta comarca poc arcaïtzant, no havent-hi aquí memòria de torre o castell notables (tot i que hi ha *Palau-sa-tor* pron. -tò, al B. Emp.) (uns 20 k. més al Sud). Més versemblant un origen oronímic, perquè es troba en país ondular: una vintena de metres més alt que Verges i La Tallada, que hi afronten pel Sud, i separat d'Albons, al Nord, per una tallada més fonda, car Albons torna a estar dalt d'un pujol de la mateixa altura que Tor (35 m.); també el nom de La Tallada pot alludir a un d'aquests alt-i-baixos.